فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی
ویژه‌نامه کارنامه اقتصادی دولت
سال یکم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۲، صفحات ۸۴- ۴۳

تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی: مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها

بهروز علیشیری
معاون وزیر و رئیس کل سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

شراگیم شمس‌عراقی
مشاور و رئیس کل سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران

تأمین منابع مالی خارجی و بکارگیری روش‌های متنوع آن یکی از ابزار و پیش‌نیازها برای توفیق کشورها در دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی و محقق نمودن اهداف کلان توسعه‌ای آنها است. بین روش‌های گوناگون تأمین مالی خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی از کارامدترین و تأثیرگذارترین روش‌ها به‌ویژه از منظر کشورهای میزبان است. وجود آثار مثبت فراوان بر شاخص‌های کلان و خرد اقتصادی و تأثیرات مثبت در سطح بنگاه‌های سرمایه‌پذیر نظیر دسترسی به بازارهای صادراتی جدید ارتقا سطح رقابت‌پذیری، انتقال دانش فنی و مدیریتی، ایجاد امنیت اقتصادی و اشتغالزایی گواهی بر این کارایی و کارامدی است. به این دلیل بیش از ۳۰ سال است که غالب کشورهای جهان با توجه ویژه به موضوع سرمایه‌گذاری خارجی، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را برای تشویق و حمایت و جذب سرمایه‌های خارجی تدوین و به اجرا درآورده و در تلاشی مستمر در ایجاد مزیت‌های رقابتی برای هدایت سرمایه‌گذاران خارجی به کشور متبوعشان هستند. ایران نیز با تصویب قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۳٤ و در نهایت پس از انقلاب با تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ به‌عنوان جایگزین قانون قبلی، محیط قانونی و مقرراتی لازم و پیش‌نیاز اساسی ورود و فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی در کشور را فراهم نمود. علاوه بر این، به‌دلیل تنوع فراوان روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی و الزامات و ترتیبات هر یک از آنها بازار رقابتی شدید بین کشورها در تشویق و جلب سرمایه‌گذاری خارجی، لزوم آمادگی فنی و زیرساختی در سطح کشورهای میزبان سرمایه به‌طور عام و دستگاه‌های اجرایی و تخصصی و بخش خصوصی آنها به‌طور خاص لازم اقدامات گسترده و متنوعی هم در داخل و هم در خارج از کشور صورت گیرد تا بتوان از

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

انواع سرمایه گذاری خارجی و تفاوتهای فنی و کارکردی آنها بر اساس تعاریف و استانداردهای بین روندها و اطلاعات آماری مرتبط با جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان، ضرورت‌ها و الزامات استفاده از منابع مالی خارجی به‌طور عام و سرمایه‌گذاری خارجی به‌طور خاص قابل توجیه است. علاوه بر این، با نگاهی بر روندهای ورود و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و رشد مستمر و پیوسته آن طی سال‌های اخیر مشخص می گردد این موضوع ضمن اینکه در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌های کلان کشور مورد توجه بوده، بلکه سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران به‌عنوان تنها نهاد قانونی متولی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی اقدامات گسترده و متنوعی را در دستورکار قرار داده تا بتوان ضمن ایجاد جهش در حجم سرمایه‌های خارجی ورودی به کشور روند رشد آن را نیز حفظ و تثبیت نماید. گرچه سیاست‌ها و برنامه‌های اتخاذ شده و اقدامات سازمان تأثیرگذار بوده است، اما با توجه به شرایط کاملاً رقابتی و پیوسته در حال تغییر در سطح جهان در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی و جریانات سرمایه‌گذاری ضروری است با اتخاذ رویکردی تحول‌گرا در برخی ترتیبات متداول کشور از قبیل نظامات بودجه‌ریزی، طراحی و ارائه مشوق‌های سرمایه‌گذاری رقابتی و بهبود فضای سرمایه‌گذاری و محیط عمومی کسب و کار، ضمن ایجاد ابزارها و ظرفیت‌هایی نوین و کارامد برای سازمان سرمایه‌گذاری کشور را به سمت جهش در جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و بالفعل در آوردن ظرفیت‌های اقتصادی بکر و استفاده نشده سوق دهد.

طبقه‌بندی JEL: F34 ,F35.

واژه‌های کلیدی: تأمین منابع مالی خارجی، تأمین منابع مالی غیرقرضی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سازمان سرمایه گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/٤/۱۷

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

۱. مقدمه

امروزه جذب منابع مالی خارجی در انواع و اشکال گوناگون از اولویت‌های غالب کشورهای جهان بوده و به یکی از پیش‌نیازهای دستیابی به اهداف توسعه‌ای آنها بدل گردیده است. تنوع و آثار اجتماعی روش‌های تأمین منابع مالی در کشور میزبان سبب شد که کشورها در کنار تمرکز بر کمیت سرمایه خارجی به کیفیت آن نیز توجه کنند. در میان روش‌های مختلف تأمین مالی خارجی صاحبنظران معتقدند که روش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی[1] یکی از کارامدترین روش‌ها است. در کنار معایب و اشکالاتی که برای این روش ذکر می‌شود، وجود آثار مثبت فراوان آن نظیر دسترسی به بازارهای صادراتی جدید، ارتقای سطح رقابت‌پذیری، انتقال دانش فنی و مدیریتی به بنگاه میزبان و ایجاد امنیت اقتصادی بر کسی پوشیده نیست. به این دلیل از ابتدای دهه ۸۰ میلادی اقبال کشورهای جهان به این روش افزایش یافت تا جایی‌که جریان ورودی سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۲۰۰۷ به بالاترین مقدار خود یعنی ۲۰۰۰ میلیارد دلار رسید. گرچه بحران مالی و اقتصادی جهانی در اوایل سال ۲۰۰۸ آثار منفی بر جریان سرمایه گذاری خارجی در جهان گذاشت و آن را با افت قریب به۴۰ درصدی در سال ۲۰۰۹ مواجه نمود، اما پیش‌بینی‌ها در خصوص بازگشت حجم سرمایه‌گذاری خارجی جهانی به اعداد و ارقام قبل از بحران مثبت است.

یکی از چالش‌های عمده در حوزه تأمین مالی کشور، اتکا صرف به روش‌های تأمین مالی قرضی و فاینانس بوده و هست که دلیل این امر را می توان در سهولت و پیچیدگی کمتر این روش و در نتیجه رغبت فراوان مدیران دولتی نسبت به آن جستجو کرد. این رویکرد به‌ویژه در اجرای پروژه های صنعتی و تولیدی بزرگ و طرح‌های زیربنایی کشور که عمدتاً بر منابع مالی عمومی و بودجه جاری کشور متکی هستند بیشتر به چشم می‌خورد و در صورت نیاز به تأمین مالی خارجی اولین و سهل‌ترین مسیر استفاده از منابع فاینانس خارجی است.

در راستای بازسازی و توسعه اقتصادی کشور، قانونگذار در طراحی فضای قانونی و مقرراتی کشور و نیز در چارچوب برنامه‌های توسعه‌ای سوم و چهارم مباحث مرتبط با تأمین مالی خارجی و سرمایه‌گذاری خارجی را با نگاهی ویژه و بعضاً اختصاصی مورد توجه قرار داد.

1. Foreign Direct Investment (FDI)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

با تصویب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی و آیین‌نامه اجرایی آن در سال ۱۳۸۱ قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت در سال ۱۳۸۳ (به‌ویژه ماده ۶ آن) پایه‌های اولیه و زیرساخت مقدماتی حقوقی و مقرراتی در حوزه تأمین مالی خارجی و سرمایه‌گذاری خارجی هم در پروژه‌های کوچک و متوسط خصوصی و هم در طرح‌های بزرگ عمرانی و زیربنایی دولتی در کشور شکل گرفت. در ادامه هدفگذاری‌های کمی در برنامه چهارم بر لزوم کاهش تدریجی منابع قرضی خارجی(فاینانس) تا ۳۰ درصد و افزایش سهم منابع غیرقرضی(سرمایه گذاری خارجی) تا ۷۰ درصد تأکید داشت.

در این راستا، سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران نیز به‌عنوان تنها نهاد قانونی متولی تشویق و رسیدگی به امور سرمایه‌گذاری‌های خارجی و نیز یکی از دستگاه‌های اجرایی اصلی در تجهیز و تأمین منابع مالی خارجی قرضی و تدارک تسهیلات مالی خارجی توسعه‌ای و تجاری در کشور، مأموریت‌ها و وظایفی را حسب قوانین و مقررات موجود برای نیل به اهداف پیش گفته بر عهده گرفت. در این راستا، سازمان مذکور بیش از یک دهه است که به استناد قوانین مذکور در حال فعالیت در حوزه تأمین مالی خارجی به‌ویژه سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد و در این راه با فراز و نشیب‌های بسیاری مواجه شده است. شاید درکنار مشکلات، چالش‌ها و پیش‌نیازهای فراوانی که برای توفیق و عملکرد مناسب در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی قابل توجه است، طراحی و اعمال مشوق‌های مؤثر و کارامد برای جهت‌دهی ورود سرمایه‌های خارجی به بخش‌ها، زیربخش‌ها، رشته ها و فعالیت‌های گوناگون اقتصادی بر اساس اولویت‌های راهبردی و بخشی کشور از الزامات و نیازهای فوری است.

اهمیت تمرکز و توجه ویژه به جذب منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی در کشور زمانی مشخص می‌شود که بدانیم برای تحقق اهداف کمی برنامه پنجم توسعه به حدود ۱۰۰۰ میلیارددلار منابع مالی نیاز است. با توجه به ظرفیت و امکانات داخلی کشور و بر اساس محاسبات انجام شده حجمی معادل ۴۰۰ تا ۵۰۰ میلیارددلار سهم منابع مالی خارجی(قرضی و غیرقرضی) است و این انتظار که کشور قادر خواهد بود در چارچوب راهبردها، ساختارها، قوانین و مقررات و رویکردهای اداری و فرهنگی فعلی به این ارقام دست‌یابد تا حدود زیادی غیرواقعی است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

سازمان سرمایه‌گذاری به‌ویژه در سال‌های اخیر تلاش نموده تا ضمن توجه به مناسبات بین‌المللی در حوزه‌های مالی و سرمایه‌گذاری و اتخاذ رویکردی فعالانه در حوزه بازاریابی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی نسبت به ظرفیت‌سازی در دستگاه‌های اجرایی متولی پروژه‌ها و بخش خصوصی صاحب پروژه، نشر و گسترش فرهنگ مشارکت با سرمایه‌گذاران خارجی در داخل کشور و پیشبرد فرایند ائتلاف سرمایه‌های ملی و بین‌المللی نیز اقدام نماید.

در این مقاله قصد داریم تا ضمن مروری بر مبانی و تعاریف و روش‌های استاندارد شکل‌گیری و جریان یافتن سرمایه‌های خارجی در جهان، اقدامات گسترده و متنوع سازمان را در لایه های فنی و عملیاتی و نیز تدوین و تنظیم سیاست‌های کارامد مورد اشاره قرار دهیم.

۲. طرح مسئله و ضرورت پژوهش

تأمین مالی و توسعه رابطه مستقیمی دارند. پیش‌نیاز نیل به رشد و توسعه اقتصادی یافتن منابع مالی برای بخش‌های مختلف اقتصادی است. تجهیز منابع مالی برای بخش‌های توسعه‌ای و زیربنایی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های دولت‌ها طی سنوات اخیر بوده‌است.

رویکردهای کمی مندرج در سند چشم‌انداز و همچنین رویکردهای کمی برنامه پنجم توسعه جایگاه و اهمیت این مؤلفه را برای نیل به رشد اقتصادی هدفگذاری شده دو چندان می‌کند. دستیابی به متوسط نرخ رشد ۸ درصدی و قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز طی دوره برنامه پنجم ایجاب می‌کند تا موضوع تأمین مالی و نحوه تجهیز و تدارک آن به‌صورت جدی‌تر مورد توجه قرار گیرد.

اهمیت این موضوع زمانی واضح‌تر خواهد شد که نظام تأمین مالی در کشور خواه برای طرح‌های عمرانی دولت و خواه برای بنگاه‌های بخش خصوصی مورد ارزیابی دقیق‌تری قرار گیرد. در حوزه پروژه‌های زیربنایی و توسعه‌ای اتکای بالای دولت به درآمدهای حاصل از فروش نفت و فرآورده‌های نفتی محسوس است. در مورد دیگر ویژگی مهم تأمین مالی در حوزه بنگاه‌های اقتصادی بخش‌های غیردولتی بانکی محور بودن است.

این دو رفتار قالب در ساختار بازار تأمین مالی ایران حکایت از عدم بلوغ، تکثر و بالندگی آن است. بخش تعیین‌کننده‌ای از منابع موجود در بازار پولی در اختیار بخش غیررسمی است

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

که تحت نظارت مراجع ناظر قرار ندارند. بانک‌ها و مؤسسات اعتباری دارای مجوز رسمی بانک مرکزی نیز به‌دلیل سقف سرمایه پاسخگوی نیازهای موجود در بازار نیستند.

نکته قابل توجه دیگر اینکه به‌دلیل فقدان انسجام ساختاری، ارتباط منظم و معناداری میان بازارهای پولی و مالی وجود ندارد. بانک‌های تخصصی دارای ظرفیت‌های فنی لازم برای همزایی و تجمیع منابع از بازار نیستند و فقدان حضور بانک سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه ایران ملموس و تعیین‌کننده است.

به‌طور اصولی این شیوه‌های تأمین مالی به همراه نحوه مدیریت طرح‌ها در نهایت موجب گسترش پایه پولی شده‌است و با آثار تورمی ناشی از این گسترش، آثار میان‌مدت تأمین مالی طرح‌ها را خنثی نموده است.

واضح است که در مسیر ایجاد ظرفیت مشترک و هم‌افزایی در تأمین مالی و تجمیع آنها با مشکلاتی بسیاری مواجه هستیم. مهم‌ترین مشکل عدم بلوغ بازار مالی و پولی و قدرت تحرک و خلق پول تأثیرگذار در بازار است. نمی‌توان به قالب‌های صرف تأمین مالی کلاسیک و سنتی چشم داشت و به‌طور همزمان نرخ‌های رشد موردنظر را نیز دنبال کرد.

بدیهی است این عدم بلوغ آثار خود را بر تمام نهادها و بازیگران عرصه بازار پولی و مالی برجا گذاشته است و این رشد نیافتگی در ساختارهای موجود مزمن شده است. هنوز در دانشگاه‌های کشور رشته‌های تخصصی در سطوح تحصیلات تکمیلی در خصوص تأمین مالی و سرمایه‌گذاری نداریم. شرکت‌های تعیین‌کننده رتبه یا رتبه‌سنجی حرفه‌ای بنگاه‌ها به نگونه‌ای که مورد پذیرش ستادهای بازارهای پولی باشد وجود ندارد. از ابزارهای جدیدتر تأمین مالی به‌ویژه در بازارهای اولیه و صدور اوراق مشارکت ریالی و ارزی نیز استفاده مناسب نشده است و ستادهای مسئول تدارک و صدور این اوراق نیز از بلوغ لازم برای حضور در بازارهای ملی و بین‌المللی برخوردار نیستند. واضح است که سطوح رفتاری و انسجام بخشی بازار سرمایه در کشور متناسب با حجم نیازها و برنامه‌های تعریف شده به‌تدریج خود را برای ایفای نقش‌های جدید آماده خواهد کرد، اما می‌توان تصور کرد که قابل سرعت بخشیدن نیز خواهد بود.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

در صورت بروز دگرگونی ساختاری در نظام کنونی تأمین مالی کشور به شرحی که ذکر شد با مسأله جدیدی مواجهه خواهیم شد و آن کسری تأمین منابع مالی داخلی برای نیل به سرعت مناسب برای رشد اقتصادی است.

مطالعات صورت‌گرفته با محاسبه نرخ بهره‌مندی متفاوت سرمایه نشان می‌دهد که برای دستیابی به این نرخ رشد اقتصادی ناگزیریم رقمی تا سقف ۵۰۰ میلیارد دلار را طی سنوات برنامه پنجم از منابع مالی خارجی تجهیز و تدارک کنیم. بدیهی است پیش‌نیاز جلب و جذب این منابع از بازارهای خارجی، داشتن انسجام بازار مالی و پولی در کشور وانجام کارکردهای صحیح نهادها و دستگاه‌ها برای رعایت قواعد کاری الزام حضور در بازارهای بین‌المللی می‌باشد، بنابراین ناگزیریم تا با حضور در بازارهای بین‌المللی فرایند و استراتژی ائتلاف سرمایه را دنبال کنیم. روشن است بهینه‌ترین و اثربخش‌ترین ابزار جذب منابع مالی بین‌المللی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است که عمده تمرکز این مقاله به آن معطوف شده است.

اما چنانچه بخواهیم به‌دنبال این حداکثرسازی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی باشیم می‌بایست پیش از این پیش‌نیازهای آن را آماده کرده باشیم تا در فضای رقابتی موجود در بازارهای بین‌المللی برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی موفق باشیم.

یکی از عناصر تعیین‌کننده موفقیت در این راه به‌ویژه برای بنگاه‌های فعالان در اقتصاد ملی سهولت گردش کار محیطی است که فعالان اقتصادی در آن عمل می‌کنند. استراتژی دعوت زمانی نتایج مورد انتظار حداقلی را فراهم خواهد نمود که چارچوب‌ها و ترتیبات حقوقی رفتاری برای مذاکره و چانه‌زنی حرفه‌ای در سطح های ملی مهیا شده باشد. بدیهی است مقاله حاضر تلاش دارد تا ضمن نشان دادن این ظرفیت ها اقداماتی را طی سال‌های گذشته برای نیل به موفقیت و جذب منابع مالی بین‌المللی صورت گرفته است را تا حد امکان به تصویر بکشد.

۳. شیوه ها و روش‌های تأمین منابع مالی خارجی

به‌طور کلی، تأمین منابع مالی با توجه به متقاضی منابع، منبع و محل تأمین منابع، بازار مرتبط و مکانیزم‌های موجود و منشأ منبع مالی از حیث داخلی و خارجی قابل تقسیم‌بندی و تعریف است. شکل زیر به‌طور اجمالی و با توجه به شاخص‌های پیش گفته ضمن تفکیک متقاضیان

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

تأمین مالی در سه سطح بنگاه، خانوار و دولت، روش‌ها، منابع و مکانیزم‌های قابل استفاده از طریق هر یک از این لایه‌ها را برای تجهیز منابع مالی مورد اشاره قرار می‌دهد.

تأمین منابع مالی خارجی چه به‌صورت قرضی و چه به‌صورت غیرقرضی عمدتاً مورد نیاز بنگاه‌های دولتی و خصوصی کشور بوده گرچه این منبع می‌تواند با تلفیق با ابزارهای موجود تأمین‌کننده بخشی از منابع مالی مورد نیاز دولت‌ها نیز باشد.

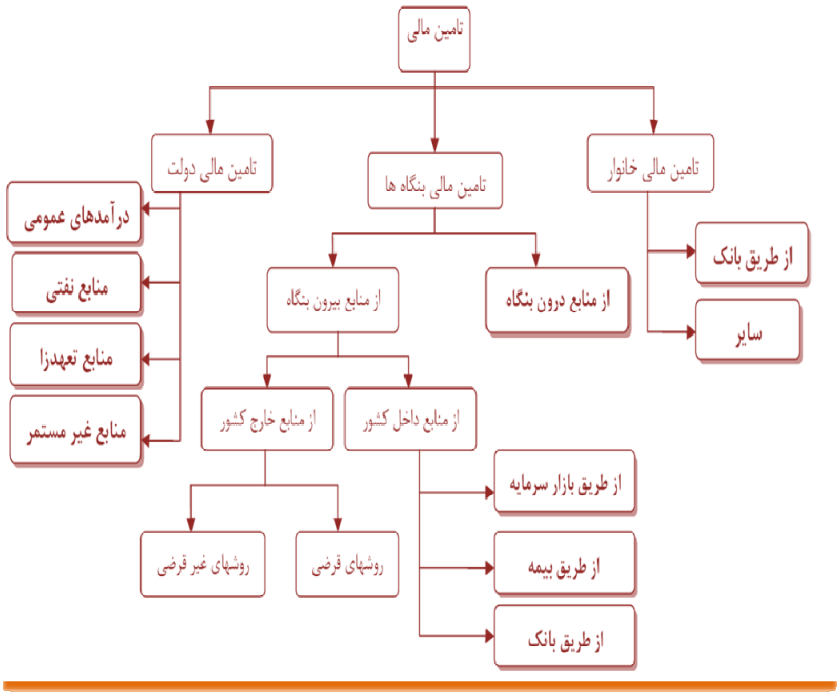

نمودار ۱. دیاگرام منابع و متقاضیان تأمین مالی و بازارها و ابزارهای تجهیز منابع مالی

طبق تعریف و بر اساس شاخصه‌های تقسیم‌بندی روش‌ها و منابع تأمین مالی و شرح وظایف قانونی و اساسنامه‌ای سازمان سرمایه‌گذاری ناظر بر نهاد متولی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری‌های خارجی و تسهیل و تجهیزکننده تسهیلات مالی خارجی، آنچه در این مقاله

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد تامین مالی با منشأ خارجی و انواع روش‌ها و زیر روش‌های این فرایند است.

بر اساس یک تقسیم‌بندی عمومی و کلی، تأمین منابع مالی خارجی در دو شکل و روش قرضی و غیرقرضی متصور است که مرز تفکیک‌کننده آنها عمدتاً ناظر بر چگونگی ضمانت ریسک‌های تجاری طرح و نقش و تعهدات دولت در پوشش این دسته از ریسک‌ها است. گرچه تفاوت‌های ساختاری و عملیاتی دیگری نیز به این دو روش وجود دارد که اهم این تفاوت‌ها در قالب جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۱. مقایسه و تفاوت‌های اساسی روش‌های قرضی و غیرقرضی

روش‌های قرضی (فاینانس)	روش‌های غیرقرضی
تمام ریسک‌های مربوطه طرح بر عهده دریافت‌کننده منابع مالی و دولت است	ریسک‌های تجاری بر عهده سرمایه گذار خارجی و شریک داخلی وی و ریسک‌های سیاسی با دولت است
تضمین بازپرداخت تمام منابع دریافتی و سود و هزینه‌های مترتب بر آن توسط دولت (در نهایت تقبل تمام ریسک‌های اعتباری توسط دولت)	تنها تضمین پرداخت خسارت ناشی از مداخلات دولت (مصادره، ملی کردن، وضع قوانین و مقررات مستقیما مخل سرمایه گذاری . نقض قراردادها و تعهدات دولت) بر عهده دولت است
بازپرداخت وام بدون ارتباط با اجرا یا عدم اجرای طرح	بازگشت سرمایه پس از اجرا و به سودآوری رسیدن طرح و از محل عواید حاصل از فروش محصولات آن
اعطای وام (اغلب) مشروط به خرید از تولیدکنندگان ماشین آلات و ارائه دهندگان خدمات کشور اعطا کننده	امکان برگزاری مناقصه رقابتی بین‌المللی و حصول اطمینان از هزینه کرد بهینه منابع مالی و مدیریت کارامد آن توسط بخش خصوصی
عدم اطمینان از استفاده مناسب از منابع دریافتی	استفاده قطعی از منابع دریافتی به‌دلیل منافع سرمایه‌گذار و نظارت عالیه هیأت سرمایه گذاری خارجی و سازمان سرمایه‌گذاری
دارای آثار منفی بر شاخص های اعتبار مالی کشور و ترازپرداخت‌ها و تضعیف‌کننده پتانسیل اخذ وام از خارج توسط دولت	دارای آثار مثبت بر شاخص‌های اعتبار مالی و ترازپرداخت‌های کشور و مشوق ورود سرمایه خارجی بیشتر

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

جدول مقایسه‌ای فوق نشان می‌دهد که با توجه به مزایای نسبی روش‌های غیرقرضی و سرمایه‌گذاری خارجی در مقابل روش‌های استقراضی لازم است سیاست‌های کلان و برنامه‌های راهبردی کشور در حوزه تأمین منابع مالی خارجی بر روش‌های اخیر متمرکز گردد. این همان رویکردی است که در اهداف کمی تعیین شده در برنامه چهارم توسعه و نیز در برنامه پنجم توسعه و به‌ویژه در ماده (۱۱۱) آن متبلور است. علاوه بر این، استفاده از روش‌های استقراضی تأمین مالی خارجی از قبیل استفاده از منابع بانک‌های تجاری خارجی، بانک‌های توسعه‌ای بین‌المللی، انتشار اوراق مشارکت ارزی و کمک‌های رسمی توسعه‌ای دولت‌های خارجی نیز همچنان به‌عنوان منابع مالی مکمل در دستورکار دولت‌ها باقی خواهد ماند و در مصارف مقتضی و فعالیت‌های متناسب با ماهیت و هزینه- فایده این روش‌ها قابل بهره‌برداری خواهد بود.

۳-۱. ویژگی‌ها و مختصات روش‌های تأمین مالی خارجی غیرقرضی

همانگونه که در جدول (۱) بیان شد نحوه ارائه تضمین‌ها و تعهدات دولت در قبال ریسک‌های تجاری طرح‌هایی که از طریق منابع مالی خارجی تأمین مالی می‌شوند وجه تمایز اصلی روش‌های استقراضی و غیرقرضی هستند. به‌طور خلاصه می‌توان شاخصه‌های زیر را به‌عنوان ویژگی‌های اصلی روش‌های غیرقرضی و سرمایه‌گذاری خارجی دانست:

- متضمن تعریف و اجرای فعالیت اقتصادی و مولد باشد.
- متضمن مالکیت و مناسبات بلندمدت بوده و سرمایه‌گذار به منفعت دائمی بیندیشد.
- متضمن وجود ریسک تجاری برای سرمایه‌گذار باشد.
- برگشت سرمایه و منابع از عملکرد اقتصادی طرح صورت گیرد.
- متکی به تضامین بانکی و دولتی نباشد.
- ورود سرمایه با منشأ خارجی صورت گیرد.
- سرمایه‌گذار حق رأی مؤثر در مدیریت شرکت داشته باشد.

ویژگی‌های اشاره شده خود منجر به انتقال و ایجاد منافعی برای اقتصادهای میزبان سرمایه‌های خارجی می‌شوند و توأمان در سطح خرد و بنگاه نیز آثار مثبت و تحولات ساختاری

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

به‌وجود می‌آورند. این تأثیرات و مزایای مکتسبه اقتصادها و بنگاه‌های میزبان سرمایه‌گذاری خارجی را می‌توان در قالب جدول (۲) به شرح ذیل خلاصه نمود.

جدول ۲. تأثیرات و مزایای سرمایه‌های خارجی در ابعاد کلان و خرد

از منظر کلان و حاکمیتی	از منظر خرد و شرکتی
کمک به توسعه اقتصادی پایدار و ارتقای جایگاه جهانی کشور	تولید کالاهای باکیفیت و قابل رقابت در سطح بین‌المللی و ملی
خلق فرصت‌های شغلی جدید	تأمین منابع مالی مورد نیاز جهت اجرای پروژه‌ها
افزایش میزان صادرات	دسترسی به بازارهای صادراتی جدید
افزایش درآمدهای مالیاتی	ارتقای مهارت‌های مدیریتی
بالا رفتن حاشیه امنیت ملی به‌دلیل ذینفع شدن سرمایه‌گذاران و بنگاه‌های خارجی در ثبات اقتصادی کشور	انتقال فناوری و استفاده از دانش روز در تولید محصول
تأمین بخشی از منابع مالی مورد نیاز اجرای پروژه‌ها در کشور به‌عنوان جایگزین یا مکمل منابع داخلی	ایجاد ظرفیت نهادی درسطح بنگاه و زمینه تبدیل شدن به شرکتی بزرگ و سرمایه فرست

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

علاوه بر تأثیرا ت مذکور، سرمایه‌گذار خارجی مدل انجام فعالیت‌های اقتصادی خود را از منظر ورود به بازارکشور میزبان در چهار فاز و از حیث حاشیه ریسک یا پاداش و نیز درجه کنترل و مالکیت قابل تقسیم می‌داند. شکل زیر این فازها و تفاوت‌های آنها را از این حیث نشان می‌دهد و مشخص می‌کند که صادرات کم ریسک‌ترین و بالطبع کم سودترین فاز ورود به بازار کشور دیگر است. روش‌های غیرسهمی و پروژه‌های کلید در دست در حد بینابینی فاز انتقالی از تجارت به سرمایه‌گذاری خارجی قرار دارند و در نهایت سرمایه‌گذاری مستقیم مشترک و تماماً خارجی پرریسکترین و پرسودترین (حاشیه سود بالا) روش ورود به اقتصاد کشور میزبان هستند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

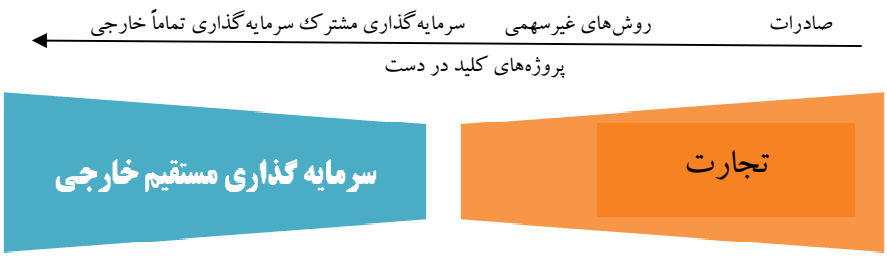

نمودار ۲. فازها و مراحل ورود سرمایه‌گذار خارجی به اقتصاد میزبان

۳-۲. انواع روش‌های تأمین مالی غیرقرضی و سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی به‌عنوان مصداق و روش اصلی ناظر بر تأمین مالی خارجی غیرقرضی خود انواع متنوعی از روش‌ها و ترتیبات گاهاً پیچیده و ترکیبی را دربرمی‌گیرد که ارائه برخی تعاریف متداول و استاندارد مرتبط با اجزا و روش‌های مربوطه را ضروری می‌سازد. سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم، غیرسهمی و سرمایه‌گذاری خارجی قراردادی (ترتیبات قراردادی) سه مدل قابل تفکیک به‌عنوان روش‌های انجام سرمایه‌گذاری خارجی در یک اقتصاد میزبان هستند. علاوه بر این همانگونه که اشاره شد به‌دلیل پویا بودن و تحول و تکامل پیوسته این روش‌ها در دنیای واقعی و توسط شرکت‌ها و کسب و کارهای گوناگون و با توجه به مختصات رشته‌ها و فعالیت‌های اقتصادی در بسیاری موارد این مرزها و خطوط تفکیک‌کننده کمرنگ و همپوشانی‌های ایجاد می‌شود. تعاریف استاندارد سه روش سرمایه‌گذاری خارجی مرسوم در دنیا به شرح ذیل قابل ارائه است:

۳-۲-۱. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)

عبارت است از سرمایه‌گذاری فرامرزی و مشارکت سهمی در فعالیت اقتصادی به میزان حداقل ۱۰ درصد. به‌منظور اعمال مالکیت و کنترل و مدیریت فعالیت اقتصادی در کشورمیزبان به‌صورت بلندمدت.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

۳-۲-۲. سرمایه‌گذاری خارجی غیرسهمی[1]

ترتیباتی است که در قالب آن سرمایه‌گذار خارجی بدون تملک سهام (جزئی یا عمده) و داشتن کنترل مستقیم بر شرکت سرمایه‌پذیر در قالب قراردادهایی نظیر قراردادهای لیسانس، فرانشیز، مدیریت، برون‌سپاری خدمات، قراردادهای ساخت، پیمانکاری اصلی و فرعی، هماهنگی و کنترل فعالیت‌های شرکت‌های همکار خود را در کشور میزبان صورت می‌دهد. به‌عبارتی سرمایه‌گذار خارجی همچنان سطحی از کنترل بر عملیات شریک محلی حدود قرارداد بین را حفظ می‌کند و به‌نوعی شرایط مالکانه و حضور در محل را همانند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داراست بدون آنکه هزینه‌های فراوان سرمایه‌گذاری ثابت و در گردش، درآمدها با ارزهای گوناگون و مواجهه با تفاوت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور میزبان را متحمل شود.

نمودار زیر انواع روش‌های متنوع قابل اجرا در چارچوب سرمایه‌گذاری خارجی غیرسهمی را با ذکر جزئیات نشان می‌دهد:

نمودار ۳. انواع روش‌های غیرسهمی و قراردادهای مرتبط در چارچوب زنجیره ارزش محصولات

1. Non Equity Modes of Investment (NEM)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

۳-۲-۳. سرمایه‌گذاری خارجی سهمی در قالب ترتیبات قراردادی[1]

همانند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است اما با دو تفاوت اصلی که عبارتند از:

- شخصیت حقوقی در کشور میزبان با هدف خاص و به‌صورت شرکت پروژه و به‌واسطه ترتیبات قراردادی موجود ایجاد و تأسیس می‌شود.
- عمدتاً حضور در کشور میزبان نامحدود نبوده و زمان آن در قالب قرارداد تعیین‌شده است.

روش‌های سرمایه‌گذاری سهمی در قالب ترتیبات قراردادی روشی برای تأمین مالی سازمان‌یافته پروژه‌ها است که با اعطای امتیاز از سوی دولت به شرکت‌های بخش خصوصی (یا کنسرسیومی از شرکت‌ها) برای احداث تأسیسات و امکانات زیرساختی و زیربنایی که معمولاً توسط دولت ساخته و بهره‌برداری می‌گردد و خدمات یا کالاهای تولیدی آن مورد استفاده عموم است اطلاق می‌گردد. با توجه به تعریف، حوزه مورد استفاده این شیوه‌ها حوزه‌هایی نظیر احداث جاده و راه‌آهن، فرودگاه و بنادر، نیروگاه و شبکه توزیع برق، سد و شبکه آبیاری، شبکه مخابرات و پستی، فاضلاب و جمع‌آوری زباله و... است. فازهای اجرایی پروژه‌ها در قالب ترتیبات قراردادی معمولاً شامل موارد زیر است:

- طراحی و مهندسی
- خرید و تدارک
- ساخت و اجرا
- تأمین مالی
- بهره‌برداری و نگهداری

ترتیبات قراردادی در قالب روش‌های متنوعی اجرا می‌شود که برخی از مهم‌ترین و متداولترین آنها عبارتند از:

- ساخت، بهره‌برداری و واگذاری (BOT)
- ساخت، مالکیت، بهره‌برداری و واگذاری (BOOT)
- ساخت، مالکیت و بهره‌برداری (BOO)
- ساخت، اجاره/لیزینگ و واگذاری (BLT)
- بازسازی، بهره برداری، واگذاری (ROT)

1. Concession Agreement (CA)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

٤. سرمایه‌گذاری خارجی در بازار اوراق بهادار[1]

عبارت است از سرمایه‌گذاری فرامرزی و مشارکت سهمی در فعالیت اقتصادی بدون داشتن کنترل و مدیریت و حضور بلندمدت و به میزان حداکثر ۱۰ درصد (سقف قراردادی و عرفی بر اساس رویه‌های بین‌المللی است) سهام هر شرکت سهامی عام حاضر در بازار اوراق بهادار یک اقتصاد میزبان.

از طرفی سرمایه‌گذاری خارجی از حیث وضعیت اجرایی پروژه (جدید یا موجود) به‌عنوان مقصد جذب سرمایه‌خارجی خود به دو صورت قابل تقسیم‌بندی و تفکیک است. این تقسیم‌بندی و تعاریف آن به شرح ذیل است:

٤-١. سرمایه‌گذاری در پروژه‌های جدید[2]

راه‌اندازی و ایجاد یک فعالیت کاملاً جدید در کشور مقصد است. حجم جریان سرمایه ورودی در این شکل در سال ۲۰۱۲ بالغ بر ۶۱۲ میلیارد دلار بوده است.

٤-٢. تملک و ادغام (M&A) یک بنگاه موجود در کشور مقصد

پس از رکورد قریب به یک تریلیون دلاری این روش در سال ۲۰۰۷ میزان آن در سال ۲۰۱۲ به ۳۰۸ میلیارد دلار بالغ گردید که تنها ۱۶ درصد آن در کشورهای در حال گذار و درحال توسعه محقق شده است. روش‌های متداول ادغام و تملک در جهان شامل سه مدل عام به شرح ذیل است:

- شرکت یک و دو در یکدیگر ادغام شده و شرکت سه را پدید می‌آورند. در این حالت شرکت‌های یک و دو دیگر از لحاظ حقوقی وجود نداشته و از بین خواهند رفت.

- شرکت یک تمام یا بخش عمده‌ای از سهام شرکت دو را خریداری و به تملک خود در می‌آورد. در این حالت دو شرکت با جایگاه حقوقی مستقل همچنان به فعالیت ادامه می‌دهند و شرکت دو به‌عنوان شرکت وابسته با شرکت یک فعالت خواهد کرد.

- شرکت دو در شرکت یک ادغام می‌شود. در این حالت ماهیت حقوقی شرکت دو از بین رفته و شرکت یک با تغییراتی در ساختار اداری و تشکیلاتی خود همچنان به فعالیت ادامه می‌دهد.

1. Foreign Portfolio Investment (FPI)
2. Green Field

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

به‌طور کلی، چهار روش اصلی قبل به زیرشاخه‌ها و روش‌های متنوع دیگری تقسیم می‌شوند که انواع گوناگون این روش‌ها را می‌توان در قالب نمودار زیر تبیین نمود:

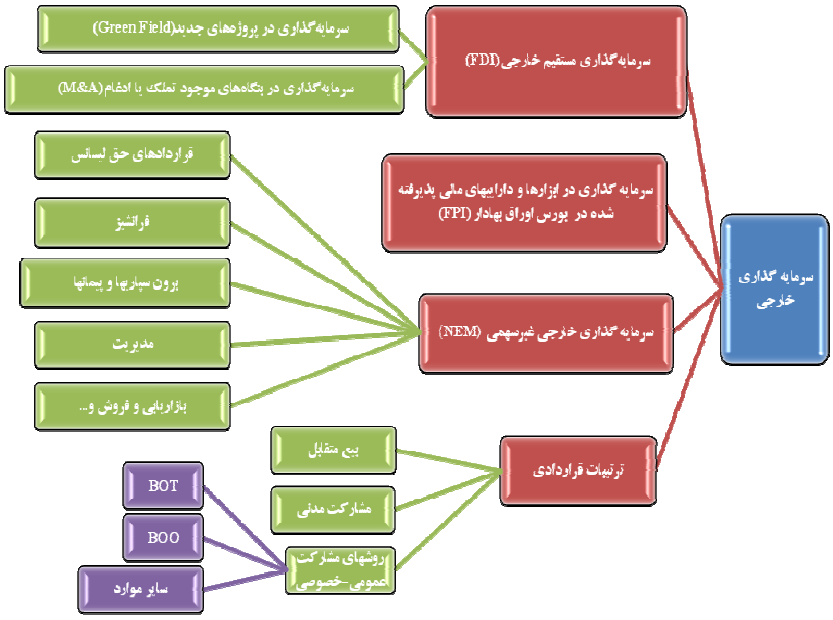

نمودار ۴. انواع روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی

۵. روند جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان

متعاقب وقوع بحران مالی و اقتصادی جهان در اواخر سال ۲۰۰۷ و اوایل ۲۰۰۸ آثار منفی بحران با تأخیری یکساله منجر به کاهش چشمگیر حجم جریان سرمایه‌گذاری خارجی گردید و رکورد بیش از ۲۰۰۰ میلیارد دلاری جریان سرمایه‌گذاری جهانی در سال ۲۰۰۷ در سال ۲۰۰۹ با کاهشی ۴۰ درصدی قریب به ۱۲۰۰ میلیارد دلار بالغ گردید. گرچه در سال‌های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۱ این روند تغییر کرد و حجم سرمایه‌گذاری خارجی رو به افزایش و بهبود گذاشت، اما در سال مجدد ۲۰۱۲ با کاهشی ۱۸ درصدی رقم ۱۳۵۰ میلیارد دلار را به ثبت رساند که بیانگر مسیر ناهموار بازگشت سرمایه‌گذاری خارجی به دوران رونق و ثبات سال‌های ابتدایی دهه ۲۰۰۰ است و زمان‌بر بودن بهبود این روند است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

حسب ارزیابی های کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (UNCTAD) دلایل پایین بودن سرعت بهبود جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان در سال‌های پس از بحران اقتصادی جهانی عبارتند از:

- ضعف در ساختارهای مالی جهانی
- رشد ضعیف سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای توسعه‌یافته
- اثر مخرب بی‌ثباتی سیاست‌های کلی بر اعتماد سرمایه‌گذاران

نمودار زیر بیانگر روند پرنوسان جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان طی ۹ سال گذشته و پیش‌بینی روند دو سال آتی است.

نمودار۵. حجم جریان ورودی سرمایه گذاری خارجی در جهان و پیش‌بینی روند آن در سال‌های (۲۰۱۵-۲۰۱۳) (میلیارد دلار)

علیرغم کاهش حجم جریان سرمایه‌گذاری خارجی در جهان طی سال ۲۰۱۲ در این سال برای نخستین بار کشورهای در حال توسعه سهم بیشتری را نسبت به کشورهای توسعه‌یافته به خود اختصاص دادند و ۵۲ درصد از کل جریان سرمایه‌گذاری خارجی جهانی را جذب کردند. علاوه بر این در تحولی دیگر اقتصادهای در حال توسعه قریب به یک سوم از سهم سرمایه فرستی جهانی را نیز در اختیار گرفتند که نشان‌دهنده روند افزایش مستمر طی سال‌های گذشته است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

جداول زیر حجم و درصد تغییرات سرمایه خارجی جذب شده در مناطق مختلف قاره آسیا (ایران در زیرگروه جنوب آسیا قرار گرفته است) و گروه کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و در حال گذار را نشان می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه جریان ورودی سرمایه‌گذاری خارجی در جهان و تغییرات آن

منطقه/گروه کشوری	حجم جریان ورودی سال ۲۰۱۲ (میلیارد دلار)	نرخ تغییرات نسبت به سال ۲۰۱۱ (درصد)	نرخ تغییرات نسبت به سال ۲۰۰۷ (درصد)
کشورهای توسعه‌یافته	۵۶۱	-۳۲	-۵۷
کشورهای در حال توسعه	۷۰۳	-۴	۱۹
کشورهای در حال گذار	۸۷	-۹	-۶

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

جدول ۴. مقایسه جریان ورودی سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق مختلف قاره آسیا و تغییرات آن

زیرمنطقه های قاره آسیا (دارنده ۳۰ درصد از حجم ورودی FDI جهان)	حجم جریان ورودی سال ۲۰۱۲ (میلیارد دلار)	نرخ تغییرات نسبت به سال ۲۰۱۱ (درصد)	نرخ تغییرات نسبت به سال ۲۰۰۷ (درصد)
جنوب آسیا (ایران در این گروه قرار دارد)	۳۳	-۲۴	-۳
غرب آسیا	۴۷	-۴	-۴۱
آسیای میانه	۸۲	-۶	۵
شرق آسیا	۲۱۵	-۸	۳۰
جنوب شرق آسیا	۱۱۱	۲	۳۰

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

٦. روند ورود و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

طی ۵ سال گذشته حجم جریان ورودی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران همواره با روندی مثبت و رو به رشد مواجه بوده است، به گونه‌ای که نه تنها منجر به ارتقای رتبه کشور میان کشورهای منطقه خاورمیانه از حیث حجم ورودی سرمایه‌گذاری خارجی شده است، بلکه ایران را در زمره ۶ کشور جهان که طی ۴ سال گذشته همواره رشد مستمر در جذب سرمایه‌گذاری خارجی را تجربه کرده‌اند قرار داده است.

البته ذکر این نکته ضروری است که ظرفیت بالقوه کشور در جذب سرمایه‌گذاری خارجی بسیار بیش از عملکرد آن بوده و علیرغم تلاش‌ها و برنامه‌ریزی‌های گسترده‌ای که در زمینه تشویق و جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور شده است همچنان می‌بایست اقدامات فراوانی صورت گیرد تا این ظرفیت‌ها و زمینه‌های موجود و بکر در کشور در رشته‌ها و بخش‌های گوناگون به سرمایه‌گذاران معرفی شود. جدول زیر روند و میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور را طی ۵ سال گذشته نشان می‌دهد.

جدول ۵. حجم و درصد رشد سالانه سرمایه‌گذاری خارجی در ایران و رشد نسبت به سال پایه ۲۰۰۷

سال	حجم سرمایه خارجی وارده (میلیارد دلار)	رشد سالانه	رشد نسبت به سال پایه ۲۰۰۷
۲۰۰۷	۲/۰۰۵	۰	۰
۲۰۰۸	۱/۹۰۹	-۴/۷۸	-۴/۸
۲۰۰۹	۳/۰۴۷	۵۹/۶۳	۵۲
۲۰۱۰	۳/۶۴۷	۱۹/۶۸	۸۱/۹
۲۰۱۱	۴/۱۵۰	۱۳/۷۸	۱۰۷
۲۰۱۲	۴/۸۷۰	۱۷/۳۵	۱۴۲/۹

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

همانگونه که اشاره شد ایران جزء ۶ کشور جهان است که علیرغم وضعیت ناپایدار اقتصاد جهانی پس از بحران مالی سال ۲۰۰۷ و نوسان‌های شدید در جریان سرمایه‌گذاری خارجی به‌دلیل کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران و بی‌ثباتی شدید در بازاهای مالی موفق به حفظ رشد مستمر و پیوسته گردیده است. همچنین ایران از لحاظ حجم و میزان سرمایه خارجی جذب شده نیز به گونه‌ای عمل کرده است که موفق به ارتقای دو پله‌ای رتبه کشور میان کشورهای منطقه شده است و از سویی با

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

توجه به حفظ رشد مستمر میزان سرمایه خارجی رتبه دوم در منطقه و ۳۵ در جهان را از حیث میزان رشد در مقایسه با سال پایه ۲۰۰۷ (سال آغاز بحران مالی جهانی) کسب نموده است که با توجه به کاهش جریان سرمایه‌گذاری جهانی و شرایط بین‌المللی ویژه حاکم بر کشور قابل توجه بوده و بیانگر ظرفیت بسیار بالای اقتصاد ملی است. نمودارهای (۶) و (۷) تغییرات در حجم جریان ورودی و میزان رشد سرمایه گذاری خارجی ایران را در مقایسه با کشورهای منطقه و رتبه کشور را در منطقه و جهان نشان می‌دهد.

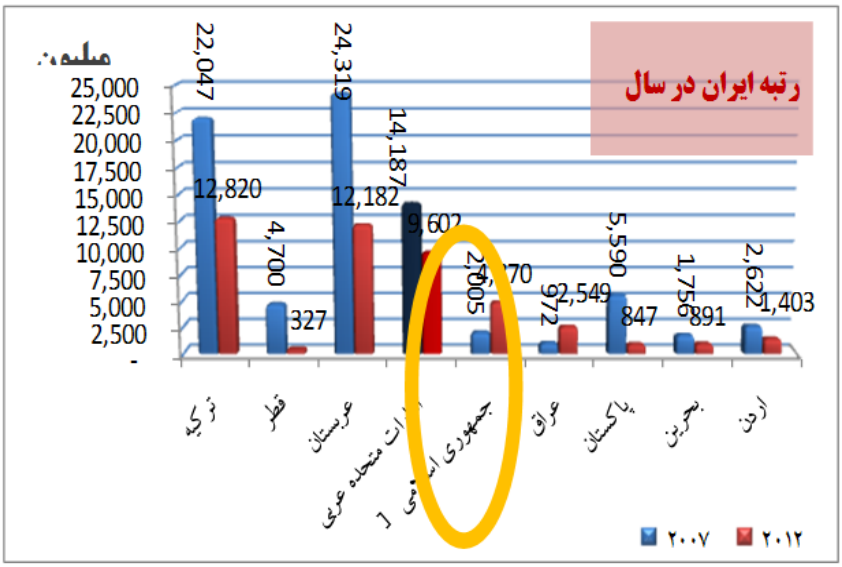

نمودار ۶. حجم جریان سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در مقایسه با کشورهای منطقه و ارتقاء رتبه کشور

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

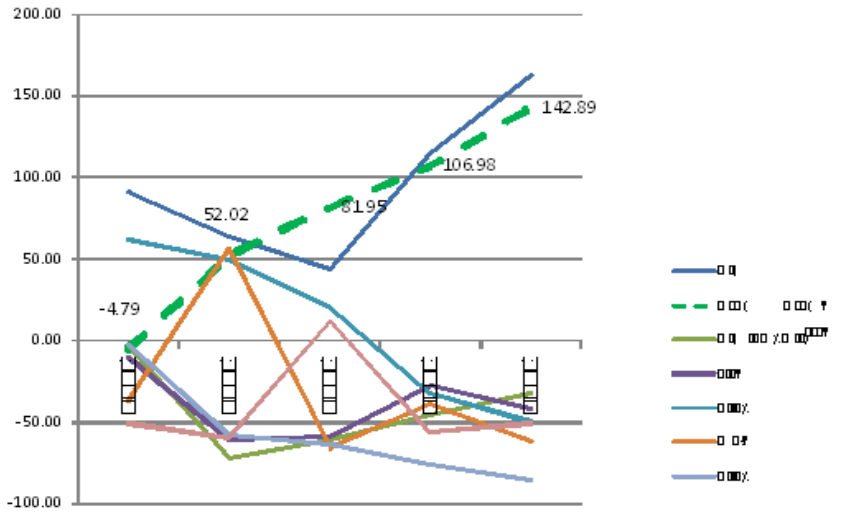

نمودار ۷. میزان رشد سرمایه‌گذاری خارجی در ایران نسبت به سال پایه ۲۰۰۷ و رتبه کشور در جهان و منطقه از نظر میزان درصد رشد

۵-۱. توزیع بخشی جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران

با مروری بر چگونگی توزیع بخشی سرمایه‌گذاری خارجی در کشور در سال ۲۰۱۲ در می‌یابیم بخش معدن (شامل معدن، بالادست نفت و گاز و صنایع معدنی و صنایع مرتبط) همانند سال‌های گذشته بخش پیشرو در جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی بوده و سهم ۷۶ درصدی خود را حفظ نموده است و قریب به ۳/۵ میلیارد دلارسرمایه خارجی جذب نموده است. نکته و تحول قابل توجه در توزیع بخشی سرمایه‌گذاری خارجی در سال قبل کسب رتبه دوم بخش خدمات بوده است و این بخش با جذب ۳۸۲ میلیون دلار سرمایه خارجی برای نخستین بار موفق به پیشی گرفتن از بخش صنعت در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی شده است. نمودار زیر میزان و درصد سهم هر یک از بخش‌های اقتصادی کشور را از سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در سال ۲۰۱۲ نشان می‌دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

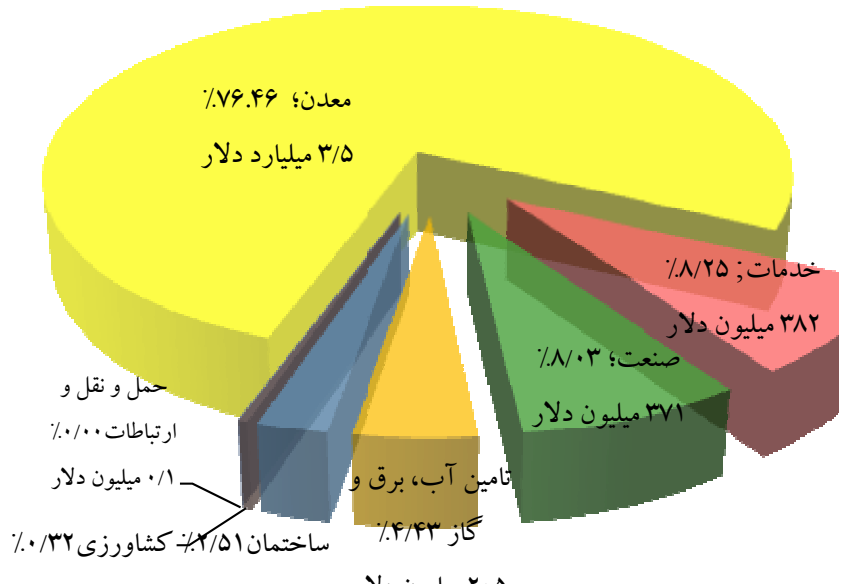

نمودار ۸. سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در سال ۲۰۱۲ به تفکیک بخش‌های اقتصادی

٦-۲. نقش و تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد ملی

سازمان سرمایه‌گذاری به‌عنوان تنها نهاد متولی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در کشور برای نخستین بار در سال ۱۳۹۱ اقدام به ارزیابی و سنجش ابعاد و تأثیرات فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی و شرکت‌های سرمایه‌پذیر بر اقتصاد کشور نمود. به این منظور با طراحی پرسشنامه‌هایی در دو قالب متفاوت ضمن بررسی دلایل و شاخص‌های تأثیرگذار بر تصمیم سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در کشور و انتخاب ایران به‌عنوان مقصد سرمایه در رقابت با دیگر کشورها به‌ویژه کشورهای همسایه و منطقه، ارزیابی جزئی و دقیقی از نحوه عملکرد مالی، فنی و اقتصادی شرکت‌های سرمایه‌پذیر ایرانی نمود. نتایج حاصل از تحلیل پرسشنامه‌های واصله یافته‌ها و خروجی‌های قابل توجهی را حاصل کرد که ضمن آشنایی با تأثیرات مهم و مثبت جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر اقتصاد ملی، توجیهات و الزامات کافی را برای دستگاه‌های اجرایی و مدیران ارشدکشور در خصوص لزوم برنامه‌ریزی مناسب و اتخاذ

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

سیاست‌های تشویقی رقابتی و کارامد برای ترغیب سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری و فعالیت در ایران فراهم می‌سازد.

تأثیرگذاری سرمایه‌گذاری خارجی و شرکت‌های سرمایه‌پذیر در چهار حوزه میزان صادرات و صادرات محور بودن فعالیت شرکت‌های مزبور، میزان اشتغالزایی، تأثیر در ورود فناوری به کشور و میزان نقش در تأمین مالی طرح‌های صنعتی، تولیدی و اقتصادی کشوراز طریق مطالعه ۸۵ شرکت سرمایه‌پذیر از مجموع ۸۰۰ شرکت مورد ارزیابی قرار گرفت. این نمونه آماری با اندازه ۱۰ درصد از نظر تعداد کل شرکت‌ها و نیز ۱۰ درصد از لحاظ میزان کل حجم سرمایه خارجی وارده به کشور نمونه‌ای مناسب و قابل اتکا با پایایی و روایی مناسب بود که به تفکیک نتایج زیر را در چهار شاخص مذکور ارائه نمود:

- از منظر نقش شرکت‌های سرمایه‌پذیر در صادرات غیرنفتی و ایجاد درآمد ارزی برای کشور به‌ویژه در مقطع زمانی حساس فعلی مشخص گردید که نمونه آماری مورد مطالعه از شرکت‌های سرمایه‌پذیر فعال در کشور در مجموع ۳/۶ درصد از کل صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده‌اند. به‌عبارتی، تنها ۱۰ درصد از کل شرکت‌ها ۳/۶ درصد از کل صادرات کشور را در اختیار داشته‌اند که بیانگر صادرات محور بودن و اهمیت بازارهای صادراتی و بازارهای کشورهای همسایه ایران با جمعیت بیش از ۴۰۰ میلیون نفری برای سرمایه‌گذاران خارجی است. نمودارهای زیر نقش و سهم شرکت‌های سرمایه‌پذیر مودر مطالعه را در صادرات و واردات کشور در سال گذشته نشان می‌دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

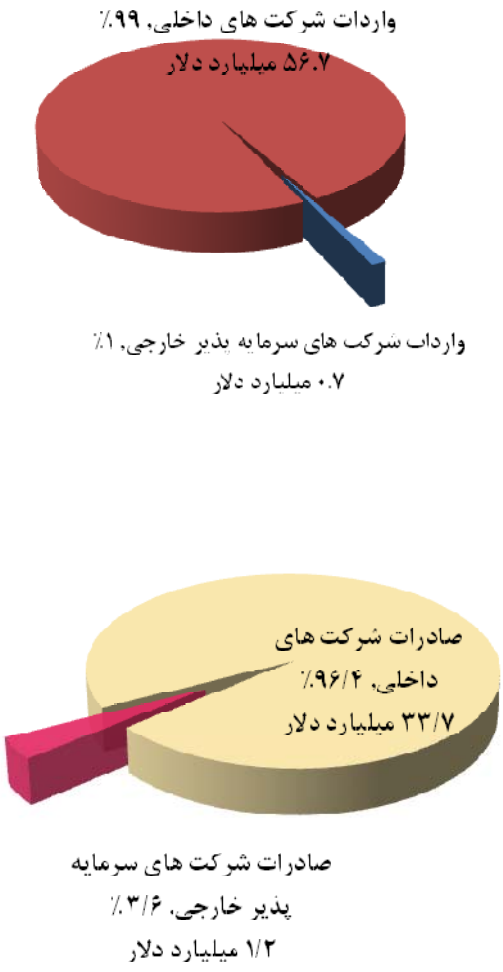

نمودار ۹. سهم و نقش شرکت‌های سرمایه‌پذیر مورد مطالعه (۱۰ درصد از کل شرکت‌های سرمایه‌پذیر) در صادرات و واردات کشور

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

– در حوزه اشتغالزایی و نقش شرکت‌های سرمایه‌پذیر در ایجاد فرصت‌های شغلی نیز سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در کشور هم از نظر کمیت و هم از نظر کیفیت نقش بسزا و قابل‌توجهی در خلق فرصت‌های شغلی پایدار ایفا کرده‌اند. بررسی نتایج پرسشنامه‌ها و مطالعه نمونه آماری مذکور نشان می‌دهد علیرغم انتظار اولیه مبنی بر اولویت استفاده از پرسنل خارجی به‌ویژه در مشاغل حساس و تخصصی ۹۸ درصد از کل مشاغل ایجاد شده توسط این شرکت‌ها در اختیار اتباع ایرانی قرار دارد و تنها ۲ درصد از مشاغل توسط خارجیان تصدی می‌شود. از سویی گرچه اغلب خارجیان شاغل در شرکت‌های سرمایه‌پذیر (۷۴ درصد) در بخش‌های تحقیق و توسعه فعالیت می‌کنند، اما از مجموع ۴۰۸ شغل ایجاد شده در بخش تحقیق و توسعه شرکت‌ها که مجرای ورود فناوری‌های روز به کشور نیز است ۲۱۶ شغل معادل ۵۸ درصد همچنان در اختیار متخصصین ایرانی قرار دارد. این آمار نشان‌دهنده نقش مثبت و مفید سرمایه‌گذاری خارجی فعال در کشور در ایجاد شغل پایدار و مهمتر از آن ظرفیت‌سازی نیروی انسانی متخصص کشور می‌باشد. جدول زیر جزئیات یافته‌های این حوزه مهم را نشان می‌دهد.

جدول ۶. تأثیر سرمایه‌گذاری خارجی فعال در کشور در اشتغالزایی و سهم اتباع ایرانی

تعداد کل شاغلین (نفر) در شرکت‌های سرمایه پذیر مورد بررسی (۸۵ شرکت)	۱۶۳۱۶
میزان اشتغال اتباع ایرانی	۱۶۰۵۷
میزان اشتغال اتباع خارجی	۲۵۹
کل پرسنل شاغل در بخش‌های تحقیق و توسعه	۴۰۸
تعداد پرسنل ایرانی شاغل در بخش‌های تحقیق و توسعه	۲۱۶
تعداد پرسنل خارجی شاغل در بخش‌های تحقیق و توسعه	۱۹۲

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، ۱۳۹۲.

– ورود فناوری‌های روز دنیا و انتقال دانش فنی و مدیریتی یکی از مهم‌ترین دستاوردها و مزایای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور است. شاید در نخستین نگاه اینگونه به‌نظر برسد که مهم‌ترین ضرورت جذب سرمایه‌گذاری خارجی کارکرد آن به‌عنوان تأمین‌کننده منابع مالی مورد نیاز کشور و پر کننده خلاء منابع مورد نیاز طرح‌های تولیدی و صنعتی کشور است اما غالب کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه انتقال فناوری در اشکال متنوع آن،

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

ظرفیت‌سازی نهادی و بنگاهی و انتقال دانش مدیریتی و ارتقاء ظرفیت رقابت‌پذیری بنگاه‌های داخلی خود را از اولویت‌های اصلی در تنظیم و تبیین سیاست‌های تشویق و جذب سرمایه‌گذاری خارجی قلمداد می‌کنند. ایران نیز از این قاعده کلی مستثنی نبوده و سیاستگذاران کشور این موضوع به‌عنوان یکی از شاخصه‌های اساسی در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی همواره مدنظر داشته‌اند، به گونه‌ای که قانونگذار نیز این الزامات را در قالب ماده (۲) قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی تصریح و تکلیف نموده است.

نتایج و یافته‌های بررسی‌های انجام شده در خصوص نقش سرمایه‌گذاری‌های خارجی فعال در کشور نیز نشان می‌دهد عملکرد سرمایه‌گذاران خارجی در ایران از این حیث مثبت و قابل توجه بوده است، به طوری‌که ۷۱ درصد از کل شرکت‌های مورد مطالعه حداقل یکی از اقسام فناوری را در حوزه فناوری‌های فرایند تولید، فناوری‌های محصول و فناوری‌های نهادی و سازمانی و دانش مدیریتی به کشور انتقال داده‌اند. جدول زیر جزئیات کامل یافته‌های مطالعه مزبور را نشان می‌دهد. شایان ذکر است برخی از ۶۱ شرکت سرمایه‌پذیری که انتقال فناوری در آنها صورت گرفته بیش از یک نوع از فناوری‌های طبقه‌بندی شده را جذب کرده‌اند.

جدول ۷. نقش سرمایه‌گذاری خارجی در انتقال انواع فناوری به کشور

نوع تکنولوژی	تعداد شرکت
فناوری های فرایند تکنولوژی و دانش ایجاد فرایند تولید محصول	۴۳
فناوری‌های محصول تکنولوژی و دانش مرتبط با طراحی و توسعه محصول	۳۷
فناوری‌های سازمانی دانش و روش‌های نوین مدیریتی	۱۹

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، ۱۳۹۲.

– نقش سرمایه‌گذاری خارجی در تأمین مالی و فراهم نمودن منابع مالی مورد نیاز و ایفای نقش مکمل منابع مالی داخلی نیز یکی از کارکردهای مهم آن است. انتقال منابع مالی و سرمایه اعم از نقدی و کالایی یا ماشین‌آلات و تجهیزات معمولاً یکی از سریعترین و متداولترین مزایا و خروجی‌ها در فرایند جذب سرمایه‌گذاری خارجی است. حسب بررسی‌های انجام شده ۶۰ درصد از کل دارایی‌های ۸۵ شرکت مورد مطالعه منشأ خارجی و از طریق سرمایه وارده سرمایه‌گذاران خارجی تأمین و به کشور انتقال داده شده است. نمودار زیر این یافته‌ها را به‌خوبی بیان می‌کند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

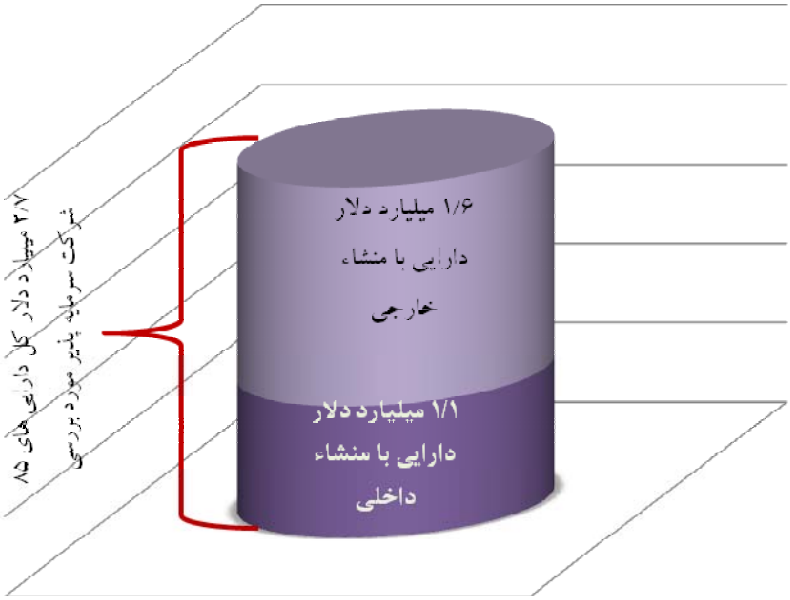

۷. برنامه‌ها و اقدامات سازمان سرمایه‌گذاری

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران یکی از نهادها و دستگاه‌های اجرایی کشور است که حسب وظایف اساسنامه‌ای و قانونی خود مسئولیت تأمین منابع مالی خارجی را هم در سطح بنگاه‌ها و هم در سطح تأمین مالی دولت برای اجرای طرح‌های زیربنایی با همکاری و هماهنگی دیگر نهادهای ذیربط از قبیل بانک مرکزی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس‌جمهور و دستگاه‌های اجرایی متولی طرح‌ها عهده‌دار است. گرچه در شاخه روش‌های غیرقرضی که سرمایه‌گذاری خارجی مصداق بارز و مشخص آن است به‌موجب قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی سازمان سرمایه‌گذاری تنها نهاد متولی تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی است، بنابراین بدیهی است علیرغم داشتن مسئولیت‌هایی مهم در زمینه تأمین منابع مالی خارجی استقراضی و همچنین تنظیم روابط اقتصادی با دیگر کشورها در نقش معاونت بین‌الملل وزارت امور اقتصادی و دارایی، تشویق و جذب سرمایه‌گذاری خارجی همچنان مأموریت محوری و فعالیت اولویت‌دار سازمان باقی بماند.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

دستاوردهایی که اهم آنها به‌صورت آماری و ارقام و عدد در بخش قبلی این مقاله مورد اشاره قرار گرفت حاصل اقدامات و فعالیت‌هایی مستمر و مجدانه مجموعه مدیران، کارشناسان و کارکنان این سازمان کوچک اما اثرگذار در کشور است. بی‌شک اگر میزان کارایی و کارامدی سازمان سرمایه‌گذاری را با نگاه داده (بودجه و منابع) به ستانده (خروجی‌ها) بسنجیم این سازمان در زمره موفقترین دستگاه‌های اجرایی دولتی قرار خواهد گرفت. در این بخش عمده اقدامات و سرفصل فعالیت‌های کلیدی سازمان سرمایه‌گذاری به‌ویژه طی ۸ سال اخیر را در بعد داخلی و بین‌المللی و در چهار فاز سیاستگذاری و رفع موانع عمومی سرمایه‌گذاری، تسهیل و حمایت و ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران خارجی، تصویرسازی بین‌المللی و بازاریابی و جذب سرمایه‌گذاران خارجی بالقوه مورد اشاره قرار می‌دهیم.

۷-۱. حوزه سیاستگذاری و بسترسازی[1]

انجام و تحقق سرمایه‌گذاری و فعالیت اقتصادی توسط کارآفرینان و سرمایه‌گذاران در هر کشوری نیازمند وجود شرایط و زمینه‌هایی در محیط اقتصادی و شرایط عمومی کسب و کار آن کشور است. این زمینه‌ها و شرایط هنگام تشویق و جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی از اهمیت بیشتری برخوردار است چراکه ترغیب و تشویق بخش خصوصی و سرمایه‌گذار خارجی برای ورود به محیط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جدید که تاکنون آن را عملاً تجربه نکرده است، پیچیدگی‌ها و ظرفیت‌های خاص خود را داراست.

سیاستگذاری مناسب و رفع موانع عمومی محیط کسب و کار برای تسهیل فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی یکی از اقدامات مهم و بنیادین آژانس‌های تشویق سرمایه‌گذاری در جهان است. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران نیز به‌عنوان آژانش تشویق سرمایه‌گذاری خارجی کشور به این مهم توجه ویژه‌ای داشته و اقدامات گسترده‌ای را طی سال‌های گذشته انجام داده است که اهم آن به شرح ذیل قابل ذکر است:

- ایجاد و استقرار دبیرخانه اجرایی ماده (۷) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در سال ۱۳۹۱ به‌عنوان دبیرخانه متمرکز نهادهای موضوع ماده (۷) قانون مزبور. یکی از

1. Policy Advocacy

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

این دو نهاد در سطح ملی هیأت نظارت بر مقررات‌زدایی است که مسئول شناسایی، احصاء و حذف و اصلاح قوانین و مقررات و رویه‌های مخل انجام فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد تسهیل، تسریع و شفافیت در فرایندهای مربوطه است. نمودار زیر خلاصه‌ای از اهم فعالیت‌ها و اقدامات و مصوبات این هیأت را طی سه سال گذشته نشان می‌دهد.

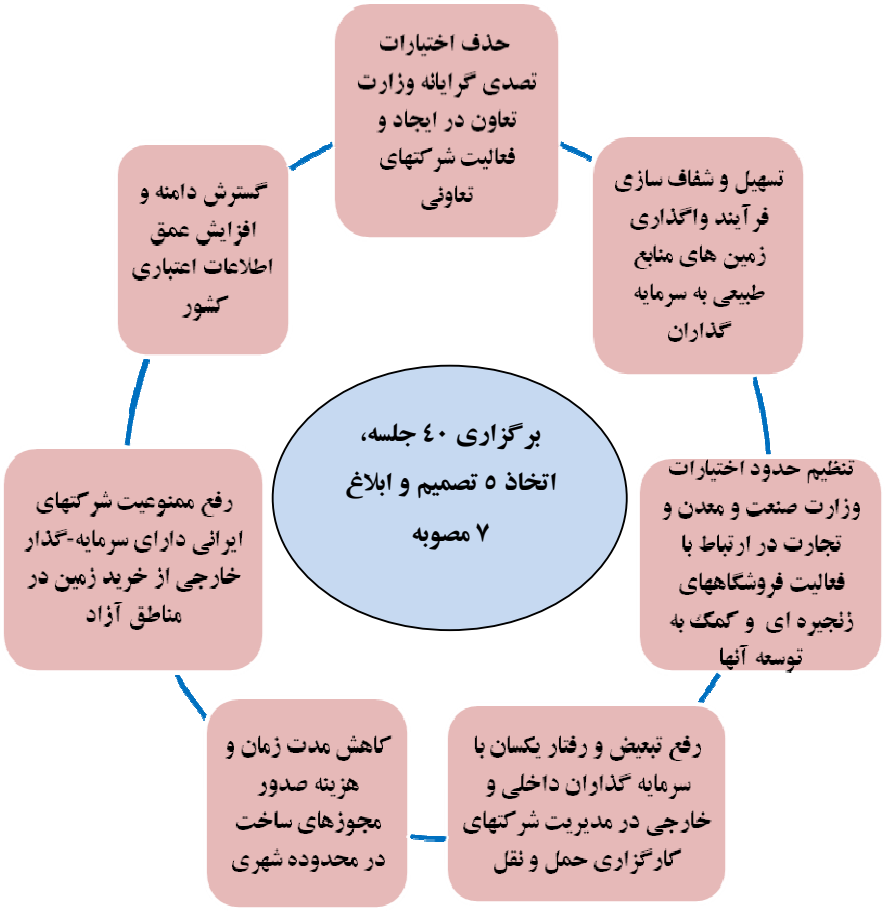

نمودار ۱۰. اهم تصمیمات و مصوبات هیأت نظارت بر مقررات‌زدایی طی سال‌های (۱۳۹۱-۱۳۸۹)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

علاوه بر صدور و ابلاغ ۷ مصوبه لازم‌الاجرا به دستگاه‌های اجرایی ملی و وزارتخانه‌ها، این هیأت ۵ تصمیم و پیشنهاد اصلاحی نیز به دستگاه‌ها در موضوعات ذیل ارائه نموده است:

- رفع محدویت‌های ایجاد شده در فرایند ثبت شرکت‌ها
- رفع محدودیت‌های ایجاد شده ناشی از تسجیل اسناد تجاری بازرگانان و تجار در نمایندگی‌های سیاسی ایران در کشورهای مبدأ در فرایند واردات
- رفع موانع فعالیت و توسعه دفاتر خدمات پیشخوان دولت
- رفع محدودیت‌های انجام تبلیغات محیطی توسط سرمایه‌گذاران خارجی دارای علائم، اسامی و نشان‌های تجاری

اما فعالیت‌های تخصصی و کارشناسی که منجر به تدارک خوراک و دستور جلسات هیأت نظارت بر مقررات‌زدایی شده است نیز از آن جهت که تصمیم‌سازی مناسب و کارشناسی را برای اعضای هیأت فراهم می‌سازد شایان اهمیت فراوان است. دبیرخانه ماده (۷) تنها در سال ۱۳۹۱ اقدام به برگزاری ۲۱ نشست تخصصی نموده است که مهم‌ترین موضوعات مورد بررسی در قالب نمودار زیر ارائه شده است:

نمودار ۱۱. نشست‌های تخصصی و کارشناسی دبیرخانه ماده (۷) در سال ۱۳۹۱

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

نهاد ملی دیگر که توسط دبیرخانه اجرایی ماده (۷) در سازمان سرمایه‌گذاری هدایت و راهبری می‌شود هیأت رسیدگی فرااستانی است که مسئولیت رسیدگی به شکایات سرمایه‌گذاران از دستگاه‌های اجرایی ملی و وزارتخانه‌ها در خصوص تأخیر یا عدم صدور مجوزهای فعالیت‌های اقتصادی را بر عهده دارد. همانند هیأت نظارت بر مقررات‌زدایی مسئولیت دبیرخانه‌ای این نهاد و ریاست جلسات آن حسب مقررات بر عهده وزیر امور اقتصادی و دارایی یا معاون وی است که این مهم به ریاست سازمان سرمایه‌گذاری تفویض شده است. هیأت رسیدگی فرااستانی طی سه سال فعالیت خود به ۷ شکایت فعالان اقتصادی از وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی ملی رسیدگی و آنها مورد بررسی قرار داده است.

دبیرخانه اجرایی ماده (۷) قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ علاوه بر مسئولیت اداره و هدایت فعالیت‌های دو نهاد مزبور مسئولیت سیاستگذاری و راهبری کلان فعالیت‌های ستادهای سرمایه‌گذاری استانی در ۳۱ استان کشور را نیز بر عهده دارد. این ستادها نیز به‌عنوان نهاد متناظر هیأت رسیدگی فرااستانی مسئول رسیدگی به شکایات سرمایه‌گذاران از دستگاه‌ها و نهادهای استانی در زمینه تأخیر یا عدم صدور مجوزهای فعالیت‌های اقتصادی است که طی سه سال گذشته به بیش از ۱۱۰۰ شکایت از دستگاه‌های اجرایی استانی رسیدگی نموده است.

علاوه بر این، دبیرخانه به‌عنوان نقطه رابط و هماهنگ‌کننده فعالیت‌های کارگروه ماده (۶۲) قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه در مجموعه سازمان‌های وابسته و نهادهای تابعه وزارت امور اقتصادی و دارایی و نمایندگی وزارتخانه متبوع در کارگروه مزبور به‌منظور شناسایی انواع مجوزهای قابل صدور، قوانین و مقررات ناظر و چگونگی تسهیل و ساده‌سازی فرایندهای مربوطه نیز ایفای نقش می‌کند. نمودار زیر شمای کلی فعالیت‌های سازمان سرمایه‌گذاری را در راستای فعالیت‌های سیاستگذاری، تسهیل، تسریع، شفاف‌سازی و رفع موانع عمومی سرمایه‌گذاری و بهبود محیط کسب و کار کشور نشان می‌دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

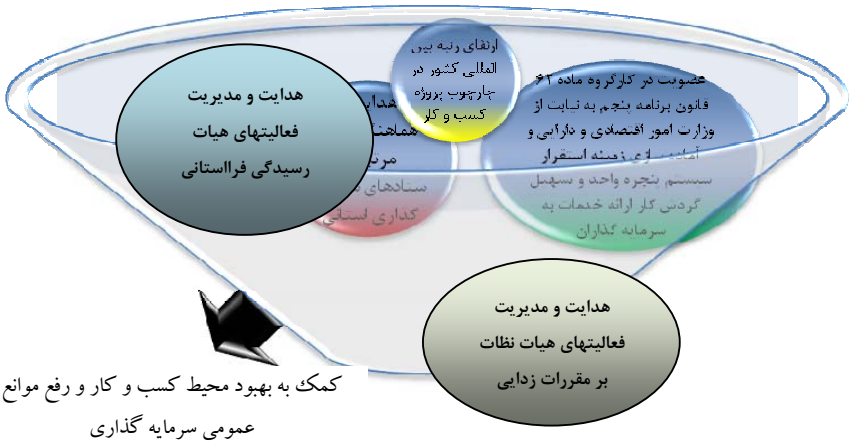

نمودار ۱۲. هدایت و هماهنگی امور مرتبط با ستادهای سرمایه‌گذاری استانی

۷-۲. حوزه تسهیل، حمایت و ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران خارجی[1]

ارائه خدمات کارامد و مناسب به سرمایه‌گذاران خارجی از پیش‌نیازهای اساسی تشویق سرمایه‌گذاران بالقوه برای سرمایه‌گذاری در کشور و همچنین تسریع و تسهیل فعالیت‌های سرمایه‌گذاران فعال است. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی ترتیبات قانونی و مقرراتی و چگونگی ارائه این خدمات و نهادهای متناظر و مسئول ارائه این حمایت‌ها و خدمات را مشخص نموده و سازمان سرمایه‌گذاری در طول ۸ سال گذشته با جدیت سعی در رفع موانع، تقویت و ظرفیت‌سازی این نهادها و ابزارها داشته است.

- مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی از مهم‌ترین این نهادها است که ماده (۷) قانون مذکور و مواد (۲۰)-(۱۶) آیین‌نامه اجرایی آن ایجاد، نحوه استقرار و شرح وظایف آن را معین نموده است. مهم‌ترین اقدامات سازمان سرمایه‌گذاری در این راستا به شرح ذیل است:

- تقویت و تجهیز مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی در کشور
- ایجاد فضای مناسب با بهره‌گیری از سیستم های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری
- حضور فعال و هدفمند نمایندگان تام‌الاختیار وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی

1. Investors Servicing & Facilitation

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

- تسهیل و تسریع کلیه امور سرمایه‌گذاران خارجی از طریق مکانیزاسیون و بهینه‌سازی فرایندها
- افزایش مدت پروانه اقامت و ویزا از یک به حداکثرسه سال و هماهنگی با وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای صدور پروانه کار سه ساله برای سرمایه‌گذاران خارجی
- ایجاد ویزای سرمایه‌گذاری (نوع i) به‌صورت رایگان
- انجام هماهنگی‌های لازم در امور مربوط به ثبت شرکت، اخذ مجوزهای اولیه برای صدور روادید، اجازه اقامت، صدور پروانه کار و تمام امور گمرکی و مالیاتی
- مراقبت و نظارت بر پیشرفت طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی منطبق با مجوز سرمایه‌گذاری خارجی صادره و تلاش برای رفع مشکلات آنها

در حال حاضر، ۱۱ دستگاه اجرایی مرتبط با فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری کشور در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی نماینده تام‌الاختیار دارند و خدمات اداری لازم را به سرمایه‌گذاران ارائه می‌کنند. این نمایندگان تنها در سال ۱۳۹۱ معادل ۸۰۰ نفر روز در مرکز خدمات حضور داشته‌اند و بیش از ۱۴۰۰ مورد مشاوره، راهنمایی و هماهنگی در خصوص درخواست‌های سرمایه‌گذاران خارجی انجام داده‌اند. علاوه بر این در حال حاضر در تمام ۳۱ استان کشور نیز مراکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی استانی در محل سازمان‌های امور اقتصادی و دارایی استان‌ها مستقر و تجهز شده‌اند و به‌عنوان بازوی استانی سازمان امور ارائه خدمات مشاوره‌ای، تسهیل فرایندهای صدور مجوزها و خدمات مورد نیاز سرمایه‌گذاران خارجی و پیگیری درخواست‌ها و رفع مشکلات و موانع اداری و اجرایی آنها را در دستگاه‌ها انجام می‌دهند.

- استقرار و راه‌اندازی میز خدمت نیز یکی از ابتکارات سازمان سرمایه‌گذاری به‌منظور تسریع در ارائه خدمات مرکز به‌ویژه برای تأمین اطلاعات تخصصی و ارائه مشورت‌های لازم برای سرمایه‌گذاران بالقوه بوده است. نمودار زیر اهم خدمات و فعالیت‌های این میز را در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

نمودار ۱۳. استقرار و راه‌اندازی میز خدمت در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی ایران

– پیگیری و حل و فصل مشکلات اداری و اجرایی سرمایه‌گذاران خارجی که عمدتاً در تعامل آنها با سایر دستگاه‌های اجرایی ملی و استانی کشور به‌وجود می‌آید از دیگر فعالیت‌های عمده و مهمی است که توسط سازمان سرمایه‌گذاری و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی به سرمایه‌گذاران ارائه می‌شود. به این منظور گروهی کارشناسی تحت عنوان گروه نظارت و راهبری طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی از ۴ سال قبل شروع به فعالیت نمود که فعالیت‌ها و خدمات آن با استقبال سرمایه‌گذاران خارجی فعال در کشور نیز مواجه شد. جدول زیر اهم اقدامات این گروه را در سال ۱۳۹۱ نشان می دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

جدول ۸. اقدامات و عملکرد گروه نظارت و راهبری طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی کشور

نوع اقدام	تعداد / رقم
برگزاری جلسه مشترک با معاون اول محترم رئیس جمهور در خصوص رفع مشکلات طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی	۲۰ شرکت
بررسی و پالایش طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی	۴۴۳ طرح
شناسایی طرح‌های فعال سرمایه‌گذاری از طریق نظارت مستقیم سازمان	۳۳۹ طرح
بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی به‌صورت مستقیم توسط سازمان سرمایه‌گذاری	۵ طرح
بازدید از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی به‌صورت غیرمستقیم توسط مراکز استانی	۱۰۰ طرح
شناسایی مشکلات طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی و پالایش و پیگیری رفع مشکلات آنها	۱۳۷ مورد
مشکلات باقیمانده نیاز به استمرار پیگیری	۲۲ مورد
تأثیر گذاری در ورود سرمایه خارجی شرکت‌های سرمایه‌گذاری(۴۷ طرح)	۶۱۲ میلیون دلار
پیش‌بینی تأثیر رفع مشکلات موجود در ورود سرمایه خارجی جدید در کوتاه‌مدت	۱/۲ میلیارد دلار

مأخذ: سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های فنی و اقتصادی ایران، ۱۳۹۲.

۷-۳. تصویرسازی و ارائه تصویر مطلوب از کشور به‌عنوان مقصد مناسب سرمایه‌گذاری خارجی[1]

تصویرسازی یکی از عملیات متداول آژانس‌های تشویق سرمایه‌گذاری و یکی از فرایندهای تشویق سرمایه‌گذاری خارجی است که پیش‌نیاز بازاریابی سرمایه گذاری خارجی و حضور در بازار رقابتی این پدیده در سطح بین‌المللی است. سازمان سرمایه‌گذاری به‌ویژه طی ۴ سال گذشته با اتخاذ رویکردی فعالانه در حوزه بازاریابی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی ارائه تصویر مطلوب از کشور ضمن معرفی فضای سرمایه‌گذاری، مزایای نسبی و رقابتی، فرصت‌های منحصر به فرد و ظرفیت‌های موجود در کشور به مقابله با پروژه ایران هراسی که در سال‌های اخیر در دستورکار کشورهای غربی نیز قرار گرفته پرداخت. ابزارهایی که در این راستا بکار

1. Image Building

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

گرفته شده شامل طراحی و برگزاری همایش‌های تخصصی داخلی و بین‌المللی معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری ایران، انتشار مستندات، کتب، بروشورها و راهنمای سرمایه‌گذاری خارجی و نیز انتشار گزارشات اقتصادی با همکاری مؤسسات بین‌المللی و توزیع بین‌المللی آن بود. اهم اقدامات مزبور به شرح ذیل قابل ذکر است:

- انتشار دو جلد گزارش بین‌المللی اقتصادی ایران در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۳ با همکاری مؤسسه TBY و توزیع آن در ۱۲۰ کشور جهان با تیراژ ۸۷ هزار نسخه

- انتشار بروشورها و راهنمای مختلف به زبان انگلیسی در حوزه قوانین مالیاتی، اشتغال اتباع خارجی و گمرک و...

- ارائه قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی به ۱۰ زبان مختلف دنیا

- انتشار کتاب راهنمای سرمایه‌گذاری خارجی درکشور برای نخستین بار به زبان انگلیسی مشتمل بر معرفی فضای سرمایه‌گذاری کشور، بخش‌ها و رشته‌های اولویت‌دار، فضای حقوقی و قانونی و رویه‌ها و گردش کارهای مرتبط با تعریف و انجام فعالیت‌های اقتصادی در کشور

- برگزاری ۲۰ همایش تخصصی معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارج از کشور در کشورهای قطر، مالزی، کره جنوبی(۲ مورد)، هندوستان، سنگاپور، چین (۵ مورد)، تایلند، اسپانیا، ایتالیا (۲ مورد)، اکراین، ترکیه (۲ مورد) و پرتغال (۲ مورد)

- برگزاری دو همایش داخلی بزرگ بین‌المللی معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در سطح ملی و ۷ همایش استانی

- برگزاری نشست‌های موردی تخصصی با سرمایه‌گذاران و هیأت‌های اقتصادی خارجی اعزامی به کشور و تدارک جلسات مذاکرات رو در رو با صاحبان فرصت و شرکت‌های متناظر ایرانی متقاضی جذب سرمایه‌گذاری. در سال ۱۳۹۱ تعداد ۷ نشست تخصصی با سرمایه‌گذاران و هیأت‌های اقتصادی خارجی اعزامی از کشورهای فرانسه، یونان، اسپانیا، آفریقای جنوبی، ایتالیا، قبرس و رومانی

- همکاری و مشارکت در برگزاری ۱۰همایش معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در حوزه‌های تخصصی از طریق سایر دستگاه‌های دولتی و خصوصی در داخل و خارج از کشور

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

- اقدام برای تهیه بسته جامع مشوق‌های سرمایه‌گذاری با اولویت جذب سرمایه از کشورهای حاشیه خلیج‌فارس

۷-٤. شناسایی و جذب سرمایه‌گذاران بالقوه و جدید[1]

شناسایی سرمایه‌گذاران خارجی بالقوه و ترغیب آنها به سرمایه‌گذاری در کشور علاوه بر موارد پیش گفته و اتخاذ سیاست‌های تشویقی و بازاریابی و تصویرسازی مناسب و کارامد و حضور فعالانه در بازار بین‌المللی و رقابتی جذب سرمایه‌گذاران خارجی نیازمند بکارگیری روش‌ها و ابزارهای بروز و تأثیرگذار برای برقراری ارتباط با و تعامل تخصصی و فنی با سرمایه‌گذاران خارجی است. سازمان سرمایه‌گذاری طی سال‌های اخیر تلاش نموده تا با طراحی و بکارگیری این ابزارها و با استفاده از تجارب بین‌المللی و تبادل اطلاعات با نهادهای تخصصی بین‌المللی نسبت به تعامل سازنده و فعالانه با سرمایه‌گذاران بالقوه و شناسایی و جلب آنها اقدام کند. اهم اقدامات سازمان در این خصوص به شرح ذیل است:

- راه‌اندازی پورتال تخصصی به ۵ زبان بین‌المللی برای معرفی فضای سرمایه‌گذاری کشور و ارائه اطلاعات تخصصی و مشاوره به سرمایه‌گذاران خارجی به نشانی www.investiniran.ir.

- بررسی و معرفی ۱۴۹۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی به ارزش ۱۱۳ میلیارد یورو با مطالعات اولیه مناسب در سایت تخصصی معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری به نشانی www.iio.ir.

- ایجاد ارتباط تنگاتنگ با سفرا، رایزنان بازرگانی و اقتصادی کشورمان در سایر کشورها در فرایند معرفی فرصت‌ها و انعکاس فرصت‌های سرمایه‌گذاری به سرمایه‌گذاران بالقوه خارجی

- برگزاری نشست با سفرای ۲۸ کشور سرمایه فرست دنیا با موضوع تشریح فضای سرمایه‌گذاری ایران به‌منظور ارتقاء جذب سرمایه‌گذاری خارجی کشور

- هماهنگی و برگزاری کمیته‌های مشترک سرمایه‌گذاری با کشورهای چین، الجزایر و ارمنستان

۷-۵. اقدامات فرابخشی و کلان برای ایجاد زمینه جذب سرمایه‌گذاران خارجی

گرچه سازمان سرمایه‌گذاری به لحاظ وظایف قانونی و اساسنامه‌ای تکلیف قانونی در خصوص تنظیم شرایط حقوقی و قانونی و ایجاد بستر عمومی برای بهبود فضای سرمایه‌گذاری عام در

1. Targeting & Investment Generation

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

کشور ندارد اما ورود به این حوزه به‌واسطه تأثیر مستقیم آن بر توفیق سیاست‌های سازمان در تشویق و جذب سرمایه‌گذاران خارجی اجتناب‌ناپذیر است، بنابراین سازمان سرمایه‌گذاری طی سال‌های اخیر اقدامات کلان و راهبردی در ابعاد انتقال دانش عمومی و تخصصی در موضوعات مرتبط با سرمایه‌گذاری به‌طور عام و سرمایه‌گذاری خارجی به‌طور خاص، ظرفیت‌سازی در نیروی انسانی و کارشناسی دیگر دستگاه‌های اجرایی و حتی بخش خصوصی کشور و فرهنگ سازی در زمینه اقبال و پذیرش سرمایه‌گذاران خارجی بین سیاستگذاران، مدیران و کارشناسان و صاحبان کسب و کار در بخش خصوصی انجام داده است که اهم آن به شرح ذیل قابل ذکر است.

- تدارک پیش‌نویس لایحه قانونی مشارکت عمومی –خصوصی و ارائه آن به مراجع ذیربط
- برگزاری دوره آموزش مجازی برای استان‌های سراسر کشور با هدف عمومی‌سازی دانش تأمین مالی بین‌المللی آشنایی با روش‌های سرمایه‌گذاری و انتقال تجارب و سایر مهارت‌ها و ظرفیت‌های تخصصی سازمان
- برگزاری دو دوره کارگاه تخصصی مشارکت عمومی- خصوصی و روش‌های تأمین مالی پروژه‌های زیربنایی با حضور اساتید مجرب بین‌المللی
- برگزاری دوره آموزشی تخصصی برای کارکنان آژانس تشویق سرمایه‌گذاری افغانستان
- برگزاری دوره‌های متنوع و متعدد در حوزه تأمین مالی با استفاده از ظرفیت‌های مؤسسات مالی بین‌المللی و توسعه‌ای
- هماهنگی با معاونت برنامه‌ریزی ریاست جمهوری در خصوص اصلاح آیین‌نامه تشخیص صلاحیت مشاوران (تخصص خدمات اقتصادی) و تعریف کد تخصصی ویژه مشاوران سرمایه گذاری خارجی برای اخذ رتبه توسط شرکت‌های مشاور

۸. پیشنهادات و توصیه‌های سازمان سرمایه‌گذاری برای تقویت این روند و بهبود شرایط

گرچه اقدامات و دستاوردهای چند سال اخیر امیدوارکننده و نشان‌دهنده حرکت رو به جلو است، اما باید توجه داشته باشیم که رقابت بر سر جذب سرمایه‌های خارجی در دنیا با شدت ادامه دارد و ارائه مشوق‌های رقابتی و بهبود فضای سرمایه‌گذاری کشورها با استمرار ادامه دارد،

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

بنابراین با درک صحیح شرایط بین‌المللی ناگزیریم با اقداماتی تحول‌گرایانه و ساختاری برخی از رویکردها و روش‌های سنتی موجود در کشور را با وضعیت موجود سازگار نماییم تا قادر باشیم در این رقابت و در مقایسه با کشورهای دیگر از ظرفیت بالقوه و امکانات گسترده و متنوع کشور حداکثر بهره‌برداری را صورت دهیم. فاصله نسبتاً زیاد بین عملکرد و ظرفیت کشور در جذب سرمایه‌گذاری خارجی بر اساس مطالعات نهادهای بین‌المللی بیانگر این واقعیت است که کارهای بسیاری باقیمانده است که بخش بزرگی از آن از توان سازمان سرمایه‌گذاری خارج بوده و مستلزم هماهنگی و همراهی تمام دستگاه‌های اجرایی ذیربط و ارکان قوه مجریه و حتی فراتر از آن همکاری فراقوه‌ای است. در انتهای این مقاله به برخی محورهای این همکاری‌ها و موضوعات که نیاز به برخوردی تحول‌گرا و ساختارشکن دارد اشاره می‌کنیم.

- وابستگی پروژه‌های زیرساختی و طرح‌های عمرانی به بودجه دولتی مانعی برای ایجاد انگیزه در جذب سرمایه‌های خصوصی داخلی و خارجی می‌شود و امکان ایجاد ائتلاف بین منابع مالی ملی و بین‌المللی نیز با مشکل مواجه می‌سازد

- انجام پروژه‌های عمرانی صرفاً از طریق بودجه دولتی معایب بسیاری به همراه دارد که هزینه‌های بالا، طرح‌های نیمه تمام، طولانی شدن پروژه‌ها، اندازه‌گیری میزان توفیق مدیران بر اساس مدیریت هزینه‌ها و میزان برخورداری از سهم بیشتر از بودجه عمومی تنها برخی از این معایب هستند. رویکرد غالب در دنیا استفاده از مشارکت بخش خصوصی در قالب PPP است و همانگونه که در بخش قبلی نیز اشاره شد پیش‌نویس لایحه قانونی توسط سازمان سرمایه‌گذاری آماده و ارائه شده است.

- تا زمانی‌که هماهنگی و همسویی بین سیاست‌های تجاری و سرمایه‌گذاری در کشور ایجاد نشود امکان استفاده از مزایای بازرگانی و بازار مصرف کشور برای تبدیل فرصت‌های تجاری به سرمایه‌گذاری خارجی فراهم نمی‌شود. مروری بر آمار عملکرد واردات کشور طی سال‌های گذشته و جریان سرمایه‌گذاری بین ایران و شرکای عمده بازرگانی کشور بر اساس نمودار زیر بیانگر عدم اتصال و همسویی این سیاست‌ها است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

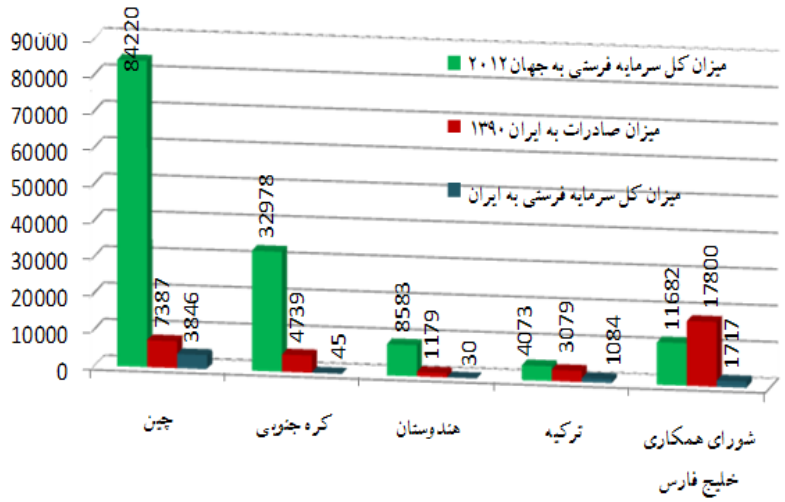

نمودار ۱۴. مقایسه حجم واردات و تبادل سرمایه بین ایران و شرکای عمده تجاری (ارقام به میلیون دلار)

– لزوم توجه ویژه به سرمایه‌گذاری خارجی و اینکه آن را به‌عنوان یک الزام و نه یک انتخاب در تنظیم سیاست‌های اقتصادی کشور مفروض بداریم این امر می‌تواند به صورت‌های زیر عملیاتی شود:

الف) تخصیص مشوق‌های هدفمند و مطالعه شده برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی (این فرایند در قالب تکلیف ماده (۱۱۱) برنامه پنجم توسعه در سازمان در حال نهایی شدن است).

– پیش بینی بودجه برای تشویق، بازاریابی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی برای دستگاه‌های دولتی در قالب نظام بودجه‌ای کشور

– دستگاه‌های دولتی و اجرایی به‌ویژه دستگاه‌های متولی اجرای طرح‌های عمرانی و زیربنایی و همچنین سازمان خصوصی‌سازی بودجه‌ای برای طراحی و توسعه پروژه‌های خود و تدوین بسته‌های اجرایی مطابق با استانداردهای بین‌المللی[1] دراختیار داشته باشند.

1. Project Development Budget

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

- بند ۶۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۰ در خصوص جایزه ویژه جذب سرمایه‌گذاری خارجی در قالب قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲حذف شده است. این جایزه می‌توانست مشوق مالی مناسبی در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی باشد.

- در اتخاذ سیاست‌های تشویقی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی نباید تمام بخش‌ها و رشته‌ها دارای اولویت یکسان باشند، بنابراین تعیین اولویت‌های توسعه صنعتی و توسعه بخشی در میان‌مدت و بلندمدت یک الزام است. بنابراین تعیین صنایع، رشته‌ها و کسب و کارهای هدف به‌عنوان اولویت جذب سرمایه‌گذاری خارجی و صرف منابع مالی (حمایتی و ترجیحی) و سیاست‌های تشویقی مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در بخش‌های اولویت‌دار و هدف می‌بایست در دستورکار قرار گیرد.

منابع

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۹۲)، "مجموعه مقالات تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نهادها، ترتیبات و رویه‌ها".

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۹۲)، "مجموعه مقالات تأمین منابع مالی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، روش‌ها، ابزارها و زیرساخت‌ها".

سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (۱۳۹۲)، هشت سال تلاش.

علیشیری، بهروز (۱۳۹۱)، *گزارش انتشار عمومی سرمایه‌گذاری جهانی*.

علیشیری، بهروز (۱۳۹۲)، *گزارش انتشار عمومی سرمایه‌گذاری جهانی*.

شمس‌عراقی، شراگیم (۱۳۹۰)، "انواع روش‌های تأمین مالی و کاربرد آنها"، چهارمین کنفرانس توسعه نظام تأمین مالی در ایران.

شمس‌عراقی، شراگیم (۱۳۹۰)، "انواع قراردادهای تأمین مالی پروژه‌ها و کاربردآنها)، چهارمین همایش مالیه شهرداری تهران.

معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۹۰)، *گزارش ارتقای نظام تأمین مالی در ایران*.

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2013), World Investment Report.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2012), World Investment Report.
United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2001), The World of Investment Promotion At A Glance.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-28]